

Horváth László

A LETENYEI EZÜST PÉNZLELET

A lelet

1984 november 8-án Kovács Tibor Letenye déli végénél lévő, Baross Gábor utca 34. szám alatti házában, pince ásásakor két tejeskőcsögben rengeteg ezüstpénzt talált (1. kép). A leletek a bejelentés után a nagykanizsai Thúry György Múzeum numizmatikai gyűjteményébe kerültek. A találó és egyben a bejelentő Kovács Tibor a megyei tanácson vehette át a jutalmát.

A csupán 30-40 cm mélységben lévő pénzlelet 12,5 kg súlyú, összesen 1868 db különböző ezüst érmekeket tartalmaz. Szinte kivétel nélkül különböző verési idejű és verdehelyű 20 krajcárosokból tevődik össze, míg a nagyobb értéket képviselő tallérok száma 8, 2/3-os tallér 3 db, 1/2-es tallér pedig 1 db fordul elő a leletben. A legkorábbi verési idejű pénz Mária Terézia 1754-ből való 20 krajcáros (2. kép 1.), míg a legfiatalabb V Ferdinánd éremképevel 1848-ban vert és már magyar körfeliratú 20 krajcáros (2. kép 2.).

Az 1754-1848 közötti majdnem mindegyik évből van érme az együttesben, csupán az 1798-1800-as évekből, valamint az 1836-os évből nincs példány. Tehát a kincset elrejtő egykori tulajdonos, aki szinte szisztematikusan összegyűjtötte a különböző évek húszkrajcárosait, ahogy az előkerülés után közvetlenül, félig viccesen fogalmaztunk, mintha megszálított numizmata lett volna, vagy a mindenképpen közel lakó letenyei révész szép apránként a napi bevételt megdézsmálta volna. E feltételezésekhez termé. -

Jegyzetek

1. A lelet előkerülési helyeként, valószínűleg félreértés miatt, tévesen a közeli Csány László utcát jelelték meg legutóbb Kerecsényi, 54
2. Leltári szám 89 I. 1.-452 Az érmekeket Kőhegyi Mihály, a bajai múzeum igazgatója határozta meg 3 Huszár, 51

tesen nincs semmiféle bizonyíték, csupán jól hangzik. A magyarázat ennél sokkal egyszerűbb: ezek a pénzek mind forgalomban voltak az elrejtésükkor, egykori gazdájuk nem tartozott a szegények közé és földbe kerülésük biztosan az 1848-as eseményekkel hozható kapcsolatba.

Egy kis pénz- és gazdaságtörténet

Nagyon tanulságos az a diagram, amely azt ábrázolja, hogy melyik évből hány darab érme fordul elő a leletben (3. kép). Mint említettük, a legkorábbi pénzek verési ideje 1754 (ebből 8 db van), az azt követő évek hasonló átlagszámúak és az első ugrásszerű kiemelkedést az 1763-65 években (47, 36, 72 db) tapasztaljuk. Utána, néhány nagyobb darabszámú évet leszámítva, 1797-ig stagnál az évenkénti mennyiség. Az 1798-1800 közötti évek hiányoznak és az 1801-es is csak 1 db-bal képviselt. Ezután az 1800-as évek első évtizede produkálja a leletben a legnagyobb darabszámot (pl. 1804-ből 82, 1806-ból 106 db). Hasonló nagy ugrást mutatnak az 1830-32 évek (79, 41, 44 db), míg fokozatosan csökken a pénzek száma 1848-ig, amelyből csupán 6 db fordul elő.

A diagramot elemezve, röviden néhány dologra szeretnénk felhívni a figyelmet. Nem véletlen az, hogy 1754-ből vannak a legkorábbi pénzek. Ugyanis Mária Terézia 1753. szeptember 21-én kötötte meg a bajorokkal azt a pénzügyi egyezményt (konvenciót), amely kis megszakítással (1811-16 között, a napóleoni háborúk idején) egészen 1857-ig az érvényes pénzrendszer maradt. Ez az egyezmény 1754 elején lépett életbe és eszerint a konvenció pénzláb úgy alakult, hogy az ezüstpénzeknél, a kölni márkára (233,3533 g) átszámítva, egy kölni márka = 10 tallér = 20 Ft. Ez a 20 forintos pénzláb lett a konvenció rendszer alapja, melynek nominálisa a 20 krajcár, majd a 10 és az 5 kr. Ennek az értéknek megfelelően 1 Ft = 60 kr lett. A szabadságharcot megelőző évtizedben a tallér, féltallér (forint), 20, 10, 5 és 3 krajcár (garas) konvenció értékű ezüst pénzek kerültek kiverésre és forgalomba. Érdekességként megjegyezzük, hogy nagyon vigyáztak a pénzláb feddhetetlenségére: egy 1750. évi instrukció szigorúan utasítja a pénzverő tisztet, hogy a pénzláb csökkenését titokban tartsák, s ezt később is betartatták. Az ezen pénzláb szerint verendő pénzekre a körirat végén lévő évszám után egy ún. titkos jelet, egy burgundi Andráskeresztet vertek. Ezt a burgundi keresztet 1751-től 1804-ig, a tallértól a garasig bezárólag alkalmazták is az ezüstpénzekben (pl. a 2. kép 1. pénzen is látható ez).

4. Huszár, 52

5. Jeszenszky Géza, Lotharingiai Ferenc császár magyarországi pénzverése. Numizmatikai Közönlöny 23-24 (1924-25), 10.

6. Huszár Lajos, Pénzverés Kőrömbányán 1748-1768 Numizmatikai Közönlöny 56-57 (1957-58), 40

7. Unger Emil, Magyar éremhatározó II., Bp., 1976, 173, 177 - Sára János, A Habsburg uralkodók kora és pénzverése Magyarországon 1526-1918., Bp., 1991, 328

8. Huszár, 52-53

9. Ungár, 643.

10. Huszár, 53 - Ungár, 621

A konvenció ezüstpénzekén kívül ekkor természetesen forgalomban voltak az aranypénzek, a réz váltópénzek, valamint az ugyancsak konvenció értékű osztrák bankjegyek. A bankjegyek 1816. július 1. óta mind konvenció értékben kerültek kibocsátásra, tehát megvolt a fedezetük, s egészen 1848-ig egyenértékben forogtak az ezüstpénzekkel.

A diagram természetesen a verdéből kikerült pénzmenyiségre is utalhat. Így például az 1763-65 közötti nagyobb mennyiség azzal is magyarázható, hogy a korábbi évek kisebb mennyiségéhez képest a többszöröse került ki a verdéből a jelzett években. 1760-ban 35.755 db húzkrajcáros, 1761-ben 70.599, 1763-ban 3.222.823, 1764-ben pedig ezüst húzkrajcáros hagyta el a kőrömbányai pénzverdét.

Ugyanakkor azért az sem lehet véletlen, hogy a leletben éppen a napóleoni háborúk idejéből származik a legtöbb darabszám. A háborús viszonyok minden esetben az értékek, a tartósabb értéket jelentő fémpénzek teaurálását vonta maga után, de természetesen itt nem arra gondolunk, hogy a leletben szereplő pénzek mennyisége több generáción át változatlan maradt volna. Mint említettük, ezek a pénzek mind forgalomban voltak.

Arra kérdésre, hogy miért hiányoznak néhány év pénzei a leletből, a válasz nagyon egyszerű: 1798-1800 között nem veretett 20 krajcárosokat az uralkodó, s 1836-ban is csak a gyulafehérvári verde bocsátott ki kevés számban ilyen értékű pénzeket.

A felelős magyar minisztérium megalakulásakor a monarchiában is már beállott a valuta- és hitelválság. Az érckészletek annyira leapadtak, hogy mindenki igyekezett szabadulni a bankjegyektől és azokat fémpénzre átváltani. A pénzváltás körüli nehézségek hatására pedig állandósult az értékkülönbség az ezüstpénz és a bankjegy között.

Kossuth első intézkedései az aprópénzhiány leküzdését célozták és többek között megtiltotta 1848. április 19-én a 100 Ft-on felüli összegnek az osztrák tartományokba való kivitelét, valamint intézkedett a fémpénzverés fokozására is. Az 1848. V. 11-i kamaragrófi rendelet szerint - a pénzügyminiszeri utasítás alapján - a kőrömi pénzverdében új matricákat és bélyegzőket kellett készíteni a pénzveréshez Mária képével és magyar körirattal. Ez a rendelet csak a nagyobb értékűekre (dukát, 20 és 10 kr) vonatkozott, míg az aprópénzt továbbra is a régi bélyeggel verték. Így például kénytelenek voltak 1816-os évszámmal és német körirattal rézkrajcárosokat veretni és forgalomba hozni. A magyar nyelvű körirat az előlapon V.FERD.MAGY.OR.KIRÁLYA.ERD.FEJED., a hátlapon pedig SZ.MÁRIA.IST.ANNYA.MAGY.OR.VÉDŐJE 1848. lett. Az éremkép teljesen azonos maradt a kőrömi veretű, magyar típusú korábbi, hasonló értékű pénzfajokéval. Az ezüstpénzeknél maradt a mellkép, alatta a KB verdejeggyel, míg a hátlapon ugyancsak a Patrona Hungariae foglalt helyet lent 20, ill. 10 értékjelző számmal. Mint említettük, ez a pénz a legfiatalabb a leletben és ez alapján lehet azt mondani, hogy elrejtése az 1848-as eseményekkel állhat kapcsolatban. A kiverett mennyiségről, melyek között még azért volt latin feliratú is, annyit lehet tudni, hogy a kőrömi pénzverő 1848 végéig 460.000 forint értékű ezüst húszast küldött a pesti pénzváltó hivatalnak."

Mindezek ellenére az aprópénzhiány nem csökkent, a kibocsátott Kossuth-bankó pedig nem tudták teljesen átvenni a pénzforgalom zavartalan biztosítójának szerepét. A fémpénz mindjobban eltűnt a forgalomból, s ez nagyarányú üzérkedésre is vezetett. A városi és a megyei alkalmazottak illetményeiket állandó késéssel és csak részletekben

kapták meg, mert nem volt váltópénz. A lakosság nem tudott élelmiszert vásárolni, sok helyen feldarabolták a pénzjegyeket és így használták aprópénz helyett. Az erdélyi hadi főparancsnokság panaszkodott, hogy a közlegények elszökösnek, mert nem kapnak zsoldot. A vöröstoronyi szorosban veszteglő csapatok kilenc napon át nem kaptak húst, mert nem volt aprópénzük. A példákat sorolhatnánk tovább."

A pénzjegyek hitele, értéke is egyre romlott. Az első hónapok 4-5 %-os értékcsökkenése lassan 20 %-ra emelkedett. Ez a tendencia fokozódott, így 1849 március végén például Pesten a Kossuth-bankók teljes névértékben forogtak még, addig április 6-án reggel az 5 forintos magyar pénzjegyekért 4 forint 30 krajcárt, délután már csak 3 forint 30 krajcárt adtak." A helyzetet még csak bonyolította a magyar és az osztrák bankjegyek közötti nem éppen felhőtlen viszony, fokozódott a drágaság és a körülményeket még az is súlyosbította, hogy az ország egy-egy részén gyakran változtak a megszálló csapatok."

A pénzlelet összetételét vizsgálva készítettünk egy másik diagramot is (4. kép). A lelet 53 %-a ausztriai (985 db), 38 %-a magyarországi (714 db) és 9 %-a (169 db) idegen verdeből került ki. Az idegen eredetű pénzek legnagyobb része bajorországi (55 db), Brandenburg-Ansbach és Brandenburg-Beyreuth 30-30 db-bal képviselt, a szászburgi pénzek száma 12, de még a trieri érsekségből is került egy példány Letenyére. Összesen 15 különböző helyű, idegen érme fordul elő a leletben. Igazán nem tudjuk értékelni, jó összehasonlító anyag hiányában, azt, hogy a leletben szereplő 9% idegen pénz sok-e, vagy kevés, vagyis az idegen pénzek milyen tömegben forogtak akkoriban hazánkban. Az 18190 db-os érpatoki (Szabolcs-Szatmár m.) pénzlelet mind húszasból áll (az utolsó évszáma: 1835) és hasonló nagyságrendben fordulnak elő benne az idegen pénzek." A hasonló időben elrejtett galgamácsai (Pest m.) lelet csak 213 db-ot tartalmazott, így az összehasonlítás is sántítana."

A letenyei pénzlelet összesen 637 forintot tesz ki. Ahhoz, hogy érzékelhessük ennek az összegnek a nagyságát, szeretnénk néhány összehasonlító adatot felsorolni az akkori jövedelmi viszonyokról és arról, hogy mi mennyibe került a szabadságharc körüli időkben.

Egy hold közepes minőségű föld évi átlagos jövedelme 1 Ft volt", tehát a letenyei pénzlelet egy nagyjából 600 holdas birtok évi hozamának felelt volna meg. Az 1828. évi országos összeírás szerint a letenyei uradalom szántóföldjeinek évi átlagos haszna 657 pengőforint volt."

Egy 1849. évi városi rendelet szerint Kanizsán az építőiparban dolgozó legénynek napidíja 1 Ft 30 kr váltócédula, egy palléré pedig 2 Ft volt." Egy tanítónak kb. évi 300 Ft volt a fizetése 1820 körül." 1849 elején a gyalogsági és lovassági alhadnagyi fizetés évi 696 Ft-ot tett ki, míg egy vadászkatonára napi zsoldként 16 krajcárt és kenyert kapott." Egy 1848. október 21-én kiadott parancs szerint az újonnan kinevezett „főálgyusnak" 14 pengőforint napidíj járt."

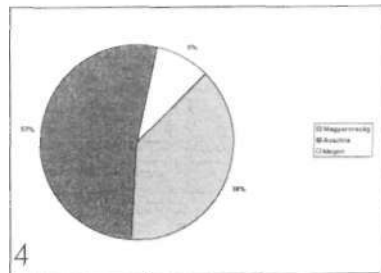
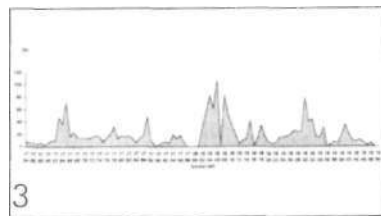
Az 1845. évi összeírás Letenye mezővárosban csupán 80 adózó családfőt említ és közülük 57 volt a teljes gazda, 12 házas, 7 pedig ház nélküli zsellér. Utóbbiak végén sorolják fel Verbánits (Verbovits?) Ferencet, aki évi 600 Ft-ért bérelte az uradalmat, s neki volt a legmagasabb adója is: 31 Ft 53 kr. A nagy kocsmát a pálinkafőzőkkel Klein Sámson 200 Ft-ért bérelte."

1832-ben az országgyűlés alkalmából egy szállodai utcai szoba ára napi 1 Ft, egy legdrágább színházjegy a földszinten 1843-ban 40 kr. volt." Kossuth Hírlapjának félévi előfizetési díja Pesten házhoz szállítva 8 pengőforint volt, Arany János Murány ostroma c. munkájának fűzött példánya borítékban 40 kr-ba került 1848-ban." Egy nemzetőri egyenruhát 15-20 ezüstpénzért lehetett csináltatni Pesten." 1848. októberében 40 nemzetőr kiállítására 1040 Ft-ot fizetett ki Kanizsa, míg 1849. májusában a 60 újabb újonc felszerelése és kézipénzzel való ellátása 2300 Ft-ba került a városnak." 1848. augusztus 3-án 1 db tojásért 5 kr-t, 2 db uborkáért 18 kr-t, 1 messzely rossz lőréért 10 kr-t kellett fizetni." 1831-ben 1 font (kb félkiló) fehér kenyér 6 kr, 1 font marhahús 13 kr volt." Egy 1849-es elszámolás szerint 6 szoba bebútorozása 1000 Ft-ba, 6 g széna 6 Ft-ba került." A Murán történő szállításkor Muraszerdahelytől Kotori kikötőig a kormányosnak 2 forintot, a hajtó legényeknek 1 forint 36 ezüstkrajcárt kellett fizetnie a kereskedőnek."

Letenye 1848-ban

Ahhoz, hogy a pénzlelet elrejtésének körülményeit jobban megismerhessük, az előzőkön túl, kicsit foglalkoznunk kell a mezőváros topográfiájával, vagyis azzal, hogy akkoriban milyen lehetett az a terület, ahová a pénzeket elrejtették, s

11. Ungár, 622. 643
12. Ungár, 647
13. Ungár, 659
14. Köhegyi Mihály, Mária Terézia pénzértékelési rendelete 1755-ből Numizmatikai Közöny 68-69 (1969-70), 72 - Numizmatikai Közöny 62-63 (1963-64), 96
15. Numizmatikai Közöny 50-51 (1951-52), 72.
16. Kaposi Zoltán, Uradalom és jövedelmesség a 19. század elején Somogyban A Dunántúl településtörténete 8 (1990). Pécs (Szerk Nemes István), 173-174
17. Kerecsényi, 43.
18. Barbarits, 57
19. Barbarits, 268
20. Káplár, 99
21. Pordán, 228
22. Kerecsényi, 49-50
23. Káplár, 99
24. Kossuth Hírlapja, Pest 94 (1848 okt. 18.)
25. Kossuth Hírlapja, Pest 69 (1848 szept. 19.)
26. Barbarits, 56, 58
27. Káplár, 99
28. Káplár, 98-99
29. Barbarits, 61.
30. Bencze, 38

magával az 1848-as eseményekkel. Egy 1832-re keltezett leírás a következőképpen ismerteti Letenyét: „Letenye. - Mező-Város - M(éltóságos) Szapáry- született Gróf Csáky Juliánna Asszonyság birja fent tisztelt Férje után-Az Uradalom bir vér hatalommal is- az egész Uradalom, melly Letenye Mező Város-Bétz és Egyedutai helységekből áll, igen kellemetes szép és hasznos vidék közt fekszik, mellynek napkeleti részei magassak- déli pedig egészen a Mura vizéig lejtőssek, -Szép és hasznos erdeje- szőlő hegye tágas, és alkalmas jó borokat hoz-A mezeje legjobb minéműségű -réjtjei jók, ha a Mura vizes Esztendőben meg nem öntené, a legelső haszon vehető közé számlálthatatnánk.-Itt az Uradalom sok jó Spanyol fajú birkákat nevel úgy szinte Svátzer, és fehér gulát is-hasonlóképpen sörtvéseket is tenyésztet- a Jobbágyság pedig szép lovakat, és szarvas marhákat nevei- vetnek őszit és tavaszit- buzát-rozsot-árpát, zabot-kukorizát-hajdínát és reptét. -

Ezen M(ező) Várost ékesíti egy szépen épült Templom bádogos Toronnyal-igy az Uraság Kastélya Angol és hozzá való konyha kertel- több jó matériáiból épült Uradalmi épületek is, és egy emeletre szép Fára ház-ugy hasonlóképp egy emeletre épült vendégfogadó is hozzá tartozandó istállókal-jó matériáiból épült Zsidó lakás-ugy nemkülömben Kováts-Bognár és Pék lakások.

Ezen M(ező) Város tűz emésztés által 1826-ik eszt(endő)ben csak nem egészen eltöröltetett -az olta rendes, és széles utsákra vagynak- a házhelyek felosztva, és így ezen szerentséltlen eset után a gyors lakások iparkodása és az Uradalmi Tiszttség vezérlése által ezen város csak hamar helyesbben, hogy sem az előtt volt, fel épült. -

Ellenben héti vásárja nincsen- Országos pedig vagon négy, mellyeken egyszersmind barom vásár ias ugyan egy alkalmatossággal, vagy is napon tartatik- az 1-ő Február 24-én- 2-k Julius 2-én- 3-k Augustus 20-kán és a 4-k 8-ber (október) 4-én.

Letenye M(ező) Város népességét a mi illeti, számlál 676 lelket - Bétz 282-öt Egyeduta pedig 576-ot öszvessen 1534 lelket-kik közül 1 Acat(h)olikus- 1 Helv(ét) és 5 Zsidó."

Az 1845. évi összeírásban a telkes jobbágyság közül 31 gazdának 1-1 pár ökre, a többinek általában 1 pár lova volt. Csaknem mindegyiknek volt fejőstehene és házanként 1 ,vagy 2 sertést írtak össze. Egész telkes gazda 6 volt a mezővárosban, átlagban 16 hold I. és II.osztályú szántót, s 4-4 I. és II. osztályú rétet műveltek. Az 52 féltelkes jobbágnak ennek a fele jutott, bár mindegyiküknek volt 3-5 kapás szőlőbirtoka. A 12 zsellér közül többen tartottak tehenet és sertést." Ezekből az adatokból világosan kiderül, hogy a pénzek elrejtését nem az előbb felsoroltak Között kell keresnünk.

A mezőváros életében nagyon fontos szerepet töltött be a közeli murai rév, hisz a Akorabeli elnevezés szerint a „Nagy Kanisától Letenye felé a Réven által Csáktornyáig menő Nagy Kereskedő és Katona Járó Út „ itt haladt keresztül és a rév volt az összekötő kapocs a távolabbi területekkel. Nem sokkal 1848, a pénzek elrejtése, után 9 évvel, készült el az ún. második katonai felmérés Letenyét is érintő része." Ez a térkép csaknem a szabadságharc idei állapotokat tükrözi nagyon pontosan (5 kép). A térkép a letenyei révtől egy fassorral szegélyezett postautat jelöl, mely egy éles kanyarral csatlakozik Letenye déli végéhez, a mai Baross Gábor utcához. Észak felé (a Baross G. utcában) ugyancsak egy éles kanyar után éri el a mai főutat, a Kossuth Lajos utcát. Tehát akkoriban a főút déli része nem a mainak megfelelően haladt, hanem a mai Baross G. u. volt maga a főút. A pénzeket ennek a főútnak a keleti oldalán, egy üres telken rejtették el, kb. 20 m-re a főút szélétől. Az út nyugati oldalán az utolsó letenyei kertes házakat ábrázolja a térkép, az üres telket északra és keletre is házak kertjei fogják közre, míg délről vizenyős rét határolja.

Jellacic csapatai 1848. szeptember 11-én hajnalban lépték át Varasánál a Drávát. A seregét egyes források 35.000 főre becsülték, míg más kimutatás szerint a bán 51.117 emberrel, 1902 lóval és 48 löveggel tört be a Muraközbe. A velük szemben álló sokkal kisebb létszámú és rendezetlen magyar hadtest nagy részét Letenyéről Kanizsára, előőrseit pedig a Mura mögé vonták vissza szeptember 10-én, majd a következő napokban (szept. 13-ig) az egész hadtestet Keszthelyre összpontosították." A bizonytalan hadvezetés, a kormányválság és a jórészt csekély katonai erő képviselő nemzetörségre alapozott védelem miatt, Csány László hatalmas erőfeszítései ellenére nem sikerült megvédeni a Dráva-vonalat. Parancsnokai (Franz Ottinger, Melczer Andor, Teleki Ádám) politikailag megbízhatatlanok voltak. Teleki folytonos hátrálásával lehetővé tette, hogy az ellenség különösebb akadály nélkül haladhatott egészen Pákozdig."

Az események közelebbi, jobb megismeréséhez érdemes szó szerint idéznünk Dahlen osztrák főhadnagy naplójából, aki a bán főhadiszállásán szolgált ekkor: „Hodosan, főhadiszállás, szeptember 14.

31. Bencze, 142-143

32. Kerecsényi, 49.

33. Bencze, 69.

34. Az 1857-58 keltezésű színes térképet a Hadtörténelmi Intézet Térképtára őrzi

35. Hermann 2, 177-178 - Molnár, 71: Csány László szept 19-én Letenyéről írt Batthyánynak, hogy a 7-ik honvéd zászlóalj ma érkezik Kanizsára tartalékseregnek, mert még nincs felszerelve Szept 1 0-én este Csány László a zászlóalj és a századparancsnokokkal haditanácsot tartott Letenyén, ahol úgy döntöttek, hogy Jellacic támadásakor a magyar sereg az egész vonalon visszavonul

36. Bösze, 135

Nem minden nap olyan derűs, mint amilyent Szent Ilonán töltöttünk. Ettől a barátságos kastélytól és még barátságosabb tulajdonosától tegnap korán elváltunk. Csáktornyán a bán a Schmidt hadosztályt díszmenetben vonultatta el. Dél tájban értünk a Murához. A magyar dandárok, melyek már 11-én elhagyták Csáktornyát és Letenyéig egy menetben hátráltak, a másik parton hagytak egy huszárörst. Puksec mérnökkari hadnagy kapott megbízást, hogy a hídverés céljából szemlélje meg a partot. Ő érkezett elsőként a folyóhoz és elővigyázatlanul átkelt két határőrrel. Alig kötöttek ki, mikor néhány huszár rájuk tört és csúfot űzött velük, sőt az egyikük pisztolyával rájuk lőtt. Ekkor a huszártiszt sietett oda és felszólította Puksecet - ki időközben két emberével visszaszállt a csónakba -, hogy adják meg magukat. Erre ő szárazon azt válaszolta neki, hogy egy császári tiszt nem adhatja meg magát, majd pedig ellökte magukat a parttól, mire a csónakra több pisztolylövést adtak le, ám azok közül egyik sem talált. A bán Puksecot - a Muráról és a túlsó partján fekvő helységről - tréfából elnevezte „Murski, Letenye Hőse”-nek. Mindenesetre az a dicsősége is megmaradt, hogy az első lövés őrá irányult.

Miután a bán meghatározta a hídverés módját, visszalovagoltunk Hodosanba, egy meglehetősen nyomorúságos faluba, ahol a főhadiszállás táborot ütött. Amikor délután 3 óra tájban megérkeztünk, különös élvezettel szemléltem a terített asztalt, mert rendkívül éhes voltam.

Zeisberg tábornoknak tetszett, hogy engem küldtek el a tábor részére 20 akó bort rekvirálni. Ezt a feladatot némi fáradsággal este 6 óráig sikerült is teljesítenem. Alighogy visszatértem a főhadiszállásra, a Murához kísértem a bánt, aki a már készülő hidat vette szemügyre, majd - éppen időre - vissztértünk Hodosanba az estebédre, amelynek reményeim szerint farkasétvágyamat kellett csillapítania. Ám Zeisberg tábornok nyomban egy paranccsal tisztelt meg: menjek Goricsanba még 30 akó bort rekvirálni. Egy órvezetővel, 3 közlegénnyel és egy porció kenyérral felültem, jobban mondva, álltam egy szekérré, s elindultunk. Rémületes volt az éjszaka Goricsanban a plébános és a vendég-lősök számóra, a bort személyesen vittem a szomjazó táborba és csak hajnali 3 órakor tértem vissza a főhadiszállásra. Találomra bementem egy szobába, ahol egy tiszt, egy pár öregasszony és néhány gyerek aludt, találtam egy karosszékét és egy gyerekvizelet-től szagos, mocsoktól fekete pokrócot, melyet a még feketébb padlóra dobtak, ráhevedtem és - a különféle szagok, a sok kis vérszomjas állat ellenére, úgy ahogy voltam, éhesen és fáradtan, pompásan aludtam néhány órát.

Úgy látszik, hogy folyamatosan a rekvirálás lesz a feladatom. Ma-most délelőtt 11 óra van a Mura hídhöz 300 öl kötelet kellett előteremtenem. Mi persze szegény emberek vagyunk és csak a legszükségesebbeket hozzuk magunkkal.

Éppen arról értesülök, hogy tegnap este Beck őrnagy, az „Ernö főherceg” gyalogságtól, Teleki tábornoknak a bánhoz intézett sürgönyével ide érkezett. Ebben, az előbbi az utóbbtól olyan viselkedési parancsot kér, melyet pontosan követni akar. A parancsnok állítólag az egész magyar dandárt Marburgba helyezte át. Mi útrakerülünk...

Letenye, szeptember 15. hajnali 5 órakor

A Murát is harc nélkül léptük át. Az egyik Andrássy grófnő szép kastélyában vagyunk, lovaink pompás istállóba kerültek...

Éppen egy olyan futárral beszélgettem, aki üzenetet hozott: Teleki tábornoknak vérzik a szíve, de ellenünk kell harcolnia, úgy látszik a tábornok úr nem egy szilárd jellem. Az ellenséges hangulat szimptomái itt már mutatkoznak a lakosság körében..."

Ugyanerről az eseményről egy másik osztrák tiszt, Hompesch őrnagy, a bán egyik szárnysegédje a következőket írta a maga szokott, akadozott stílusában:

„Szeptember 13.

...Egy rossz ebéd Hodosanban, egyedül vagyok egy parasztházban. A letenyei (Andrássy, Teleki) tisztartó jön, és arról biztosít, hogy onnan mindenki elmenekült és elcsodálkozott, hogy sem neki, sem másnak nem történhet semmi baja, és minden rekvirálásról nyugtát és elismervényt kellett kiállítani...

Letenye, szeptember 14.

Főhadiszállás Andrássy gróf kastélyában (ahol Teleki is megszállt, és ahol a nemzetőrség is összegyűlt, mikor én a levelet vittem). Szalma nincs, a tisztartó elmenekült onnan..."

Jellacic seregének csak egy része volt reguláris, a nagy részük parasztokból verbuválódott nemzetőrökből és népfelkelőkből, valamint a szabadrablásra berendezkedett serezsánokból állt." Jellemző, hogy még a naplóvezető osztrák tiszt is haramiáknak nevezte ezeket a népeket, akik élen jártak a rablásban Zala és Somogy megyében is. Hompesch őrnagy írja Balatonszemesen, szeptember 22-én: „ Utazás az elő-örsökhöz és a különböző táborokba. Minden oldalról parasztok jönnek, azzal a parasszal, hogy elrejtett dolgait a likaiak (horvátországi ezredhez tartozók) kiássák.

37. Bösze, 138-139.

38. Bösze, 146-147.

39. Bösze, 135. A serezsánok a zsákmányolásból élő handszárokkal, pisztolyokkal és hosszú puskákkal felszerelt, jellegzetes piros sapkás, vörös köpenyes lovas katonák, akik eredetileg a horvát határokat védték a csempészek és a rablók ellen

A bán megnyugtatta őket. Kártérítést ígér. Ebből kiindulva szemet huny az élelmiszer-rekvirálás felett, de más semmit- mégha az egy darabka is lenne- nem enged... A bán őrzőparancsot, és minden lehetőséget megtesz, hogy megakadályozza a garázdaságot, de egyben rögzíti azt az alapelvet, hogy az embereknek élniük kell."

ASomogy megyei nemzetőrség a Zala megyei népfelkelés egy részével október 7-én sikertelenül próbálkozott visszafoglalni a horvátoktól a kakonyai, a légrádi és a letenyei hidakat. A horvátok erre átkeltek a Murán, feldúlták a letenyei kastélyt, s az egész környéket felgyújtással fenyegették. A Muraköz felszabadítását Perczel Mór két részre osztott seregével október 17-én kezdte meg. A letenyei ütközetről, az átkelőhely elfoglalásáról László Károly honvédtüzér naplójából idézünk: „Innen lelkesült seregünk Okt. 17-én útra indult a vakmerő pártütőket porrá törendő. A Zrinyi-csapat fél divisio Miklós huszárokkal s kassai tüzérekkel, 4 álgúval mentek Kottori felé. Mi pedig 8 álgúval a Hunyadi-csapatral (a Vlk század híján, melyet Ozorától fogva nem láttunk) szabolcsi önkéntesekkel, valami 10 bécsivel (a többiek Ozorától a fogoly tiszték kíséretéhez csatlakozott és vissza nem jött) a szabolcsi önkéntesekkel s más nemzetőrökkel a 1/2 divisio Miklós- és Sándor-huszárokkal Kiskanizsán, Becsehelyen, Polán át Letenyére értünk, hol meghallván, hogy a horvátok közül mintegy 200 innen van a Murán, s az átló hídépítésen erősen dolgoznak, huszárjaink nekik vágattak, de a túlpartról jól irányzott álgúútiz miatt vissza kellett vonulniuk. Azalatt vágatva mi is álgúülövésnyíre közelítettük az ellent. A tüzelést előbb 4 álgúval (minthogy a többi 4 a két gyalogcsapat között hátrább maradván későbbben érkezett csatatérre) elkezdtük a tüzelést. Az ellen viszonozta 3 és 6 fontossal. Későbbben mi tüzeltünk 8 álgúval, s bár az ellen kedvezőbb helyen, bokros, gödrös helyen, kukoritzakunyhóktól fedve, mi pedig tisztá sikon, általok tisztán láthatva állottunk, az ő tüzelésök mind inkább lassúdtak. Első lövéseink után népek a parton levő malomházakból, kukoritzaszár kunyhókból s korcsmából csoportosan futamodott és bújt. Gránátjaink több kunyhót és egy házat meggyújtottak. A csatának szinte elején egy álgúunktól egy 6 fontos ellenségi golyó kivégzette az irányzót s egyik lőszerhordót, egy másik álgúunknál egynek lábát térden lőtték el, egy harmadik álgúnak kerekéből egy küllőt és egy darab talpat lőttek ki, s ennek darabjai két tüzérünknek a lábát ütötték meg. Egynek tenyerét kartácsgolyó sodorta egy kicsint. Az kinek térdé lövetett el, a láb elmozdítása után elvérzett és meghalt. Eszerént részünkről esett el 3 tüzér, 3 sebesült, a többi csapatból se halott, se sebesült. Az ellen a csatatérről ugyan megfutott, de a bokrok megett a dragonyosok ismét rendbe állottak fel, de egypár jól irányzott 6 fontos lövés őket onnan is elriasztotta, s többé senkit nem láttunk. Gyalogjaink is lövöldöztek a vízen keresztül a futamodókra, de valamint azoknak ránk irányzott puska lövéseik nem ártottak, úgy a mieinkének sem volt hatása. Ezalatt a Hunyadiak a horvátok által malmok hajóira rakott gyaloghídon általszállingóztak, a kunyhókban koboztak s horvátokat kutattak. Ezen gyaloghídat a tüstént szekerekre odahordott deszkákból 1 1/2 öl szélesen erősen megkésztívén a gyalogok, huszárok, s minden álgúunk rajta általvonultak délután 2 órakor. A csata tartott 1 1 órától 1 óráig hevesen. Hogy az ellenségnek hány halott ja volt szám szerént nem tudhatni, minthogy a muraközi lakosok állítása szerént szekerekre rakták, s 3 szekérré alig fért. Táborukban utánok nem kaptunk egyebet, mint katonai számvívői, s napiparancs könyveket s más irományokat, kenyéret, bort, húst, lisztet, abrakot, szénát, álgúuslovak szterszámait és t.e.f. Általjóvén mindnyájan, a megfutamodottak üldözéséhez fogtunk, s midőn Hodosány alá ériünk, a délre fekvő falu alatt rendbe állított katonák fegyvercsilllogása vontá magára figyelmünket, huszárjaink odavágtattak, s megösmervén őket hogy ellenek, az álgúkkal csakhamar bevágtattunk az ott levő kukoritzaföldekre, s reájok szegeztük, de lőnünk nem volt szükség, mert az ott volt 7-8 száz horvát fegyverét lerakván, magát megadva jött szinte fegyvertelen tisztjeivel felénk."

Perczel Csáktornyán rendezte be főhadiszállását, de nem sokkal később, a győztes friedauai csata (nov. 8.) után kénytelen volt állásait a Mura bal partjára visszavonni, mivel nem kapott erősítést, így 4500 főnyi seregével rövid időn belül 25-30.000 főnyi ellenséggel kellett volna szembenéznie. Perczel serege november 1 1-én hagyta el a kiöntött Mura által „Balatonná vált” Muraközt, az utolsó pillanatban, mert a Mura víze az átkelés után pár órára elvitte a letenyei hidat. Perczel a csapatait Lendva és Kottori között három részre osztotta szét, maga Letenyét szállta meg. Ez a védelmi vonal december 1 8-ig állt fenn, amikor a az osztrákok feldunai támadásának hírére az erőket északra kellett átcsoportosítani. Így a Perczel-sereg északra vonult, hátrahagyva Letenyén a Szekulits István őrnagy vezette hadosztályt, mely „nagyobbrészt fegyvertelen, ruhátlan, s a beállott hideg időben gatyában és bocskorban tesz katonai szolgálatot.” Az összesen 4000 főnyi gyalogság felének fegyvere sem volt. Reménytelenné vált a murai vonal védelme, így nem sokkal később, Perczel parancsára, Szekulits december 25-én már Kanizsán fogadta Alsólendva küldöttségét, akik segítséget kérni jöttek. December 30-án Gasparich Márk már azt jelentette, hogy a Muraközbe is benyomultak a horvát csapa-

40. Bősze, 150-151.

41. Az idézet Pordán, 225-226. - A Muraköz visszafoglalásának eseményeit legutóbb részletesen feldolgozták: Hermann 1, 19 skk. - Hermann 1992, 135. skk.

42. Hermann 1, 57, 60

tok és az újoncozást is elkezdték. 1849. január 9-én pedig Nugent cs.kir.tábornagy Nagykanizsára bevonult.”

Összefoglalás

Az 1848-as események leírásánál nem törekedtünk teljességre, inkább az vezérelt bennünket, hogy a főbb történéseket is emberközelí módon elevenítsük fel. Ezek az események lehetnek az okozói annak, hogy a jelentős értéket képviselő pénzek Letenyén földbe kerültek. 150 év távlatából nagyon nehéz lenne kinyomozni, hogy ki rejthette el a pénzeket. Annyi bizonyos, hogy a lelet legfiatalabb darabját 1848.V. 11-e után kellett, hogy verjék a körmöci pénzverdében, vagyis csak ezután kerülhetett forgalomba és elrejtésre. Az a tény, hogy a pénzeket két tejesköcsögben földelték el, inkább azt sejtetné, hogy valamilyen helybéli lehetett az elrejtő, s az események közül leginkább Jellacic szeptember 14-i támadásához kapcsolhatjuk ezt. A helység szélén, a főút melletti elrejtés viszont egy menekülő idegent, apénzek összetétele miatt magyar illetőségű személyt is, feltételezhet. Még ha nagy szerencsével, a kellő források birtokában, sikerülne kideríteni azt, hogy az üres telek tulajdonosa ki lehetett, még akkor sem lenne biztos, hogy a saját telkén ásta el a pénzeket a telektulajdonos. Ha a halotti anyakönyvi bejegyzésben, nem sokkal későbbi dátummal, szerepelne a telektulajdonos még az sem lenne bizonyító erejű adat (tudniillik a pénzeket elásó nem ment vissza kiásni a kincsét). Játszadozhatnánk sokáig még a különböző variációkkal! Egy biztos, hogy a maga korában is jelentős értéket képviselő pénzek elrejtője valamilyen tragédia miatt nem térhetett vissza békésebb időben a vagyonát kiásni, az pedig teljesen véletlen, hogy végül is a vagyona napvilágra és múzeumba került.

Képek

1. Részlet a letenyel ezüst pénzeletről
2. A pénzelet legidősebb (1754) és legfiatalabb (1848) darabja, valamint egy szászországi tallér
3. A verési idő és a darabszám viszonyát mutató diagram
4. A verési hely százalékos megoszlása a pénzeletben
5. Az ún. második katonai felmérés (1857-58) Letenyét ábrázoló része a lelőhely megjelölésével

(Az 1.-2. képeket Szakony Attila készítette)

Gyakrabban idézett irodalom

Bencze: Bencze Géza, Zala megye leírása a reformkorban. Zalai Gyűjtemény 23 (1986)

Bősze Sándor, Két osztrák katonatiszt feljegyzései Jellacic 1848 őszi, magyarországi hadjárataról. (Naplórészletek a támadó hadsereg Somogy-Zala megyei útjáról) Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 23 (1992), 133-156.

Hermann 1992: Hermann Róbert, A 47. honvédszászlóalj története. Zalai Gyűjtemény 33 (1992), 115-193.

Hermann 1: Hermann Róbert, Perczel Mór első honmentő hadjárata. Zalai Gyűjtemény 36/II. (1995).

Hermann 2: Hermann Róbert, A drávai hadtest hadműveleti naplója. Zalai Gyűjtemény 36/I. (1995), 165-210.

Huszár: Huszár Lajos, Fém pénzverés az 1848/49-i szabadságharc idején. Numizmatikai Közölny 58-59 (1959-1960), 51-55.

Káplár: Káplár László, Ismerjük meg a numizmatikát. Bp, 1984.

Kerecsényi: Kerecsényi Edit, Letenye története. Letenye, 1992.

Molnár: Molnár András, A 7. honvédszászlóalj története. Zalai Gyűjtemény 33 (1992), 53-113.

Pordán: Pordán Ildikó, Honvédtüzérként a Muraközben. László Károly naplójából. Zalai Gyűjtemény 36/I. (1995), 21-236.

Ungár: Ungár László, Magyarország pénzügyei 1848-49-ben. Századok 70 (1936) 598-660.

